שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' | גליון מס' 299 - תשפ"ז

מסדר קידושין שלחש לו ת"ח נאמן מהקהל שאחד מהעדים שייחד החתן גזלן הוא, מה יעשה?

מעשה שמסעיר את עולם ההלכה - מסדר קידושין שהורה לחתן לייחד את עדי הקידושין, וכשכבר עמד לברך את ברכת האירוסין ניגש אליו ת"ח נאמן ולחש לו שאחד העדים גזלן ומעיד שראה אותו בגזילתו, והאמין מסדר הקידושין לדבריו אף שעד אחד אינו נאמן בדבר שבערוה ואינו נאמן כלפי החתן והכלה, אבל מסדר הקידושין שמאמינו שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא דמהני גם כשמאמין לאחר (וכמוש"כ בש"ש ש"ד פ"כ והביא כן מהב"ש), **וא"כ במה שנוגע למסדר קידושין עליו לנהוג כמו שאמר לו אותו ת"ח וכיצד א"כ יברך את ברכת האירוסין?**

ולמעשה מסדר הקידושין שלא רצה לגרום לעוגמת נפש בחופה ולבזות את העד בפני רבים, נפל על הארץ והציג עצמו כמתעלף, והגיעו למקום כוחות הצלה שפינו אותו לבית החולים, והחופה נערכה ע"י מסדר קידושין אחר, ויש לדעת האם נהג כשורה?

והנה דעת התומים (סימן פז ס"ק כז) דאין אדם נעשה רשע הפסול לעדות אלא כשהעידו עליו שני עדים בבי"ד, וטעמו שאין אדם יוצא מחזקת כשרותו עד שיבואו שני עדים ויעידו עליו שעבר עבירה, וכן פסק בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן יא), ולפי"ז א"כ גם אם הוא גזלן כל עוד שלא העידו עליו בבי"ד אינו נפסל לעדות ושפיר יכל מסדר הקידושין לברך את ברכת האירוסין.

והנה מעשה דומה היה לפני שנים, באחד שניגש למסדר הקידושין ולחש לו שאחד מהעדים גזלן, ומסדר הקידושין שלא הכירו כלל, טען בתוקף שאינו חייב להאמינו, וגם מהלכות לשון הרע שצריך למיחש זה דווקא אם היה בא אליו לפני שייחד את העדים, אבל לאחר שייחד את העדים, ע"א אינו נחשב כלום, ומשום כך סידר מסדר הקידושין את הקידושין כסדרן אלא שלהפתעתו אותו אדם שלחש לו כובד בברכה בחופה, ומסדר הקידושין אף שלא קיבל את דבריו, אמר לו שלפי דבריו שלחש לו קודם החופה הוא מנוע מלברך, ונשאלו בזה חכמי הדור זצ"ל האם נהג כהוגן שלא חש לדבריו, ובזה שמנע ממנו לברך.

ואמר על כך הגאב"ד הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל שעשה כהוגן שהמשיך בסידור הקידושין וטוב עשה שמנע ממנו לברך, והגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל הוסיף שלא רק שהיה אסור לאותו אדם לברך, אלא אף היה אסור עליו לענות אמן על ברכת האירוסין ושבע ברכות, ואם לא היו עשרה אנשים מלבדו בברכת חתנים שצריכים עשרה היה עליו להמנע מהשלמת המנין כי מכשילם בברכה לבטלה (שמעתי מהג"ר בעל "משברי ים" שליט"א, תלמידו המובהק של הגר"א גנחובסקי זצ"ל), וכשנשאלו הלא לדעת התומים אינו נפסל לעדות, השיבו שאין הלכה כדעת התומים שנסתר מכמה מקומות.

ועי' במהר"ם שיק (מצוה לז אות ז) שהביא ראיה משו"ת חוות יאיר (סימן טו) שאף שרק הוא יודע שהוא פסול בעבירה, אינו יכול להעיד אף שעדיין לא נתפרסם, וכן כתב האמרי בינה (הלכות עדות סימן מ), ובחידושי הרי"ם (סימן לא סק"ב) שכן מבואר בשו"ע (סימן לד ס"א) שאינו יכול להצטרף עם עד רשע, וסתם ולא חילק בין שהעידו עליו בבי"ד, ועי' בזה בדברי מו"ר הגאון שליט"א בחשוקי חמד (שבועות דף לב ע"ב).

ואולם נראה דכל זה במקרה שם שהעד עצמו ראה שהוא גזל ולפי מה שראה אסור לו לברך אף בלא שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא, אבל במקרה דידן שמאמין לאחר ואסור רק משום שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא יתכן שזה תלוי אם הוא מסדר קידושין בשכר או בחינם, דאם הוא בשכר א"כ משועבד הוא לחתן ואינו יכול להפקיע עצמו ע"י שויא אנפשיה וכמו שאשה אינה נאמנת לאסור עצמה לבעלה מדין שויא אנפשיה כיון שהיא משועבדת לו, אלא שכבר הקשה הבית יעקב (כתובות דף ט ע"א) איך יכול הבעל לאסור את אשתו מדין שויא אנפשיה הלא משועבד לה, ותירץ דיכול לגרשה וא"כ ה"ה כאן יכול מסדר הקידושין לחזור בו דפועל יכול לחזור בו בחצי היום דעבדי הם ולא עבדים לעבדים.

אלא שיש לדון דמסדר קידושין **קבלן הוא**, ועי' במחנה אפרים (שכירות פועלים סי' ד, ה) דיש דעות בראשונים אם קבלן יכול לחזור בו בחצי היום, ואמנם עי' בש"ך (של"ג סק"ד) דאם לא היה קנין אף אם התחיל במלאכה רשאי הקבלן לחזור בו והסכים עמו בנתיה"מ (סי קפ"א סק"ד ובסי' של"ג סק"י), ועי' חזו"א (ב"ק כג ג') **ובחידושי רבי דב לנדו** (בב"מ סי' לט הערה ד'), ואמנם פועל שהפסיק ממלאכתו **מחמת אונס** ידו על העליונה (ב"מ עז.), וכן פסק השו"ע (סי' שלג ס"ה), **וכתב בפתחי חושן** (שם יח) שמשמע מדבריהם שהוא הדין לקבלן, ונמצא א"כ שגם לדעות שקבלן אינו רשאי לחזור בו כאן יהיה רשאי לחזור משום אונס דשויא אנפשיה מכריח אותו לחזור בו מהקידושין.

אלא שבשבות יעקב כתב (ח"א סי' ו) שבדבר מצוה פועל אינו רשאי לחזור בו, והוכיח כן מדברי החוות יאיר שכתב גבי שליח ציבור וכדומה שאין בזה משום עבד לעבדים שהרי מלאכתו היא עבדות ה', אמנם יש סתירה בדברי הקצות החושן בזה מסי' שלג (סק"ז) לסימן רצ (סק"ה), ולמעשה בפתחי חושן (שכירות, סי' יא א בהערה) נראה שרשאי לחזור בו וטעמו שאפילו אם מצד עבודתו הוא בכלל עבד ה', אם אינו יכול לחזור בו שוב נעשה כעבד לעבדים.

והגר"ד לוי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' כשהיה פולמוס על הנידון הנ"ל, הראה את דברי שו"ת חתם סופר (אהע"ז א' סי' ק') שנשאל מרב אחד שסידר קידושין וצירף עמו ע"א להיות אחד מהעדים, ואחר איזה שבועות נודע להרב המסדר שהשמש שצירף עמו ויחד אותו לעדות הוא קרוב עם הכלה שני בשני בחד בעל ונפשו בשאלתו אי צריכא לקדש שנית בעדים?

והשיב החת"ס דיש לסמוך על אסיפת העם שהיה שם אף שלא ראו והשגיחו על נתינת הטבעת ואמירת הרי את מקודשת מ"מ אנן סהדי שנתקדשה הכלה מחתן זה, וכמוש"כ הר"ן בפרק המגרש בשיטת הרי"ף דלר"א אף ע"ח כרתי דהכוונה לא שע"ח בכתבם יועילו כמו ע"מ בפנינו אלא כל שהגט יוצא מתחת ידה מחותם בע"ח שאין בו חשש **הרי אנחנו כולנו יודעים שבא מיד בעלה לידה אעפ"י שלא ראו עדים המסירה הרי כולנו עידי מסירה ומגורשת למפרע משעת המסירה שהרי הוא כאלו נמסר בפני עדים** ע"ש, הרי שמתירים אשת איש לעלמא על סמך אנן סהדי מבוררת א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו **בנידון שלפנינו שהכניסה לחופה והיה שם רבנים מסדר קידושין ומברכים ויצאו מהחופה בחזקת נשואה ועדיין הוא כן בלי פקפוק וערעור פשיטא אנן סהדי וכלנו עידי מסירת הקידושין מיד החתן ליד הכלה ובאמירה הגונה עפ"י רב המסדר הבקי בדינים וטיב קידושין פשוט יותר מביעא בכותחא דאין צריך לקדש שנית** ונתעוררתי ע"י דברת מ"ו הגאון במקנה שכל עידותינו בקידושין אינו אלא עפ"י אומדנא בעלמא שהרי **מכסים פני הכלה ואין העד יכול להעיד שזאת היא הכלה אלא באומדנא שהשושבינים הושיבוה באפריון וכדומה וזהו ראיה ברורה לכל מה שעסקנו פה בתשובתינו** וכיון שהכל על ידי אנן סהדי א"צ דין עדות ולא יופסל ע"י צירוף פסולים וקרובים דהרי כל אנן סהדי פסולין וכשרים מצורפים אלא כל אנן סהדי לא צריך, עכ"ד.

ושוב שמעתי מהרב יהודה הורביץ שליט"א **ששמע מחכ"א שהגיע לפניו שאלה על מקרה דומה שעלה חשש גזלן על עד קידושין, ושאל למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מה עליו לעשות? והשיב יש את שו"ת חת"ס הנ"ל, ושוב שאל אם מ"מ כדאי לחזור ולעשות קידושין, ואמר הגרי"ש 'אין צורך אפשר לסמוך על החת"ס'.**

ונמצא לפי"ז דאף שיחד החתן עדים והיה שם עד גזלן מ"מ הקידושין כשרים על פי אנן סהדי ואין כאן נמצא אחד מהם קרוב או פסול כיון שעדים לחוד ואנן סהדי לחוד ובאנן סהדי גופיה ליכא נמצא אחד מהם קרוב או פסול, ויכל א"כ המסדר קידושין לברך ברכת אירוסין ואותו עד לברך בשבע ברכות, וזה שלא כהוראת מרנן הגר"נ קרליץ והגר"א גנחובסקי זצ"ל, ועדיין צ"ע.

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל 0548473@gmail.com ©